

Христина Романівна Стельмащук,
аспірант кафедри психології,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ-СИРИТ

У статті проаналізовано основні підходи та теорії вивчення мотиваційно-ціннісної сфери особистості. Проаналізовано публікації вітчизняних і зарубіжних науковців щодо особливостей цієї сфери у дітей-сиріт, які виховуються в закладах інтернатного типу. Указано, що ціннісно-мотиваційна сфера вихованців шкіл-інтернатів має свої особливості. Здійснено опис різних типів мотивів поведінки дітей-сиріт. Досліджено й зроблено порівняльний аналіз особливостей ціннісно-мотиваційної сфери у дітей-сиріт, усиновлених дітей-сиріт та у дітей із повних сімей. Зроблено висновок, що діти-сироти – це діти з особливим внутрішнім світом, вони зазнали материнської депривації, браку любові і турботи з боку дорослих, відповідно це позначилось на їх ціннісних орієнтаціях, мотивації і потребах.

Ключові слова: мотив, мотивація, цінності, ціннісні орієнтації, діти-сироти.

Постановка проблеми. Сирітство не тільки здійснює руйнівний вплив на зв'язки дитини зі світом дорослих і однолітків, й викликає порушення фізичного, психічного та соціального характеру, які, в свою чергу, впливають на мотиваційно-ціннісну сферу дітей-сиріт, які виховуються в закладах закритого типу.

Проблема вивчення особливостей мотивації у дітей-сиріт набуває особливої актуальності у зв'язку з відокремленістю їх становища в порівнянні з дітьми з повних (кровних) сімей, та дітьми-сиротами, які були всиновлені. Вивчення та дослідження цієї проблематики дозволить виявити основні напрямки, особливості та тенденції в мотиваційно-ціннісній сфері дітей-сиріт, що допоможе в подальшій адаптації таких дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумовою дослідження стали теоретико-методологічні підходи, котрі вивчали мотиваційну сферу особистості: мотиваційна сфера у зв'язку з діяльністю (С. Рубінштейн, О. Леонт'єв, В. Шадріков); диспозиційний підхід – мотивація як певна риса особистості, яка визначає досить стійке ставлення людини до справи (Г. Мюррей, Г. Олпорт, Д. Макклелланд, Н. Schuler); гуманістичний підхід – уявлення про активну природу людини з притаманною їй мотивацією особистісного зростання, що не підкоряється принципу гомеостазу (Е. Фромм, А. Маслоу, К. Роджерс).

Мета статті – дослідити та порівняти мотиваційно-ціннісну сферу дітей-сиріт, які проживають в закладах закритого типу, всиновлених дітей-сиріт і дітей із повних сімей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема мотиваційно-ціннісної сфери є однією з ключових і найбільш складних проблем психології. Навіть на сьогоднішній день між різними школами психології помітні суттєві розбіжності в деяких конкретних деталях, пов'язаних із трактуванням поняття «мотив» і «мотивація».

Одні під мотивом розуміють психічне явище, яке спонукає до діяльності (К. Платонов), інші – осмислену причину, яка лежить в основі дій і вчинків особистості. А. Маркова розуміє мотив як внутрішню детермінанту, яка змінюється в процесі формування діяльності, і лише тоді вона може розглядатися як новоутворення діяльності. Х. Хекхаузен мотивом називає бажаний цільовий стан у рамках співвідношення «індивід–середовище», а мотивацією – те, що «пояснює цілеспрямованість дії». В. Паламарчук розглядає мотив як стимул мислення, його регулятор, а Ю. Бабанський характеризує його як спрямованість на різні сторони діяльності. Н. Мешков вважає, що найбільш результативним при дослідженні мотивів є підхід із вивчення потреб, оскільки названі характеристики мають тісний зв'язок із потребами та відображають їхню специфіку, а розроблена концепція особистості та діяльності (С. Рубінштейн, О. Леонт'єв) виходить з того, що за мотивами стоять ті чи інші потреби.

Однак було б неправильно зводити мотиви до потреб, оскільки на основі одних і тих же потреб у людей можуть формуватися різні мотиви і, навпаки, на основі різних потреб – однакові мотиви. Це говорить про те, що не тільки потреби людини визначають мотиви її поведінки, вони залежать від внутрішньої позиції особистості в більшій мірі, ніж від зовнішніх або об'єктивних чинників, що в жодному випадку не применшує роль зовнішнього, об'єктивного, оскільки зовнішнє, закріпившись в особистості людини, відіграє надалі провідне значення.

Поняття мотивації включає в себе всі види спонукань, мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, потяги, мотиваційні установки (диспозиції), ідеали, в широкому сенсі – детермінацію поведінки людини взагалі.

Мотиваційна сфера формується динамічно та змінюється у зв'язку з віковими особливостями та під впливом навколишнього середовища.

Відповідно мотиваційна сфера дітей-сиріт має свої особливості та специфіку.

Якщо дитина відірвана від батьківської сім'ї, тривалі перебування її в соціальній ізоляції призводить до деформації в усіх напрямках психічного розвитку: формується комплекс складних порушень емоційно-вольової сфери: апатія, наростання пасивності, інертність, втрата спонукальних та інших мотивів поведінки та дій, труднощі в спілкуванні аж до повної відсутності прагнення до співпраці.

Питання ціннісної сфери дітей-сиріт є не менш складним. Під цінністю розуміють те, що визначає суб'єктивну значущість для людини будь-яких предметів, відносин, принципів, ідей; ставлення суб'єкта до явища, життєвого факту, об'єкта та суб'єкта, і визнання його як життєво важливого. Ціннісні орієнтації – ядро структури особистості, внутрішній компонент свідомості, який є регулятором поведінки та діяльності. Якісно нові цінності стають мотивами, що спонукають людину до певних вчинків і поведінки, до вибору оригінального та самобутнього життєвого шляху.

Цінності визначають змістовну сторону спрямованості особистості та є підґрунтям її ставлення до навколишнього середовища, до інших людей, до самої себе. Вони слугують основою її світогляду та ядром мотивації життєвої активності, що визначає концепцію життя людини. Стійкість цінностей визначає цілісність і гармонійність особистості, активність у досягненні цілей, дотримання моральних принципів.

Цінність є значущою лише тоді, коли глибоко усвідомлюється особистістю та сприймається нею в якості ціннісних орієнтацій. У свідомості людини цінність існує в уявленнях про себе та виражається в когнітивних, емоційних і оціночних характеристиках.

Кожній особистості притаманна індивідуально специфічна ієрархія особистісних цінностей, які виступають сполучною ланкою між духовною культурою суспільства та духовним світом особистості, між суспільним та індивідуальним буттям, є механізмом детермінації індивідуальної життєдіяльності, соціокультурними регуляторами, формами представленості останніх у психологічній структурі особистості. Система особистісних цінностей складається в процесі соціалізації особистості.

У вітчизняній та зарубіжній психології існує кілька підходів до вивчення цінностей і ціннісних орієнтацій особистості. Ціннісні орієнтації розглядалися в основному як особистісні смисли (Б. Зейгарник, А. Асмолов, Б. Братусь, С. Іконнікова, Л. Коган, О. Леонтьєв, Є. Соколов). Взаємозв'язок цінностей та якісних характеристик особистості досліджено І. Коном, Н. Лісовською, К. Муздибаєвим, Р. Кеттелом. Вивченню цінностей особистості та її відносин з іншими особистостями та світом у цілому присвячені наукові роботи Н. Лапіна, О. Леонтьєва, В. Швиркова, П. Шіхірева, А. Ядова та інших. Активний розвиток особистості у зв'язку з ціннісним самовизначенням

розглядають К. Абульханова-Славська, Л. Буїв, К. Левін та інші.

У зарубіжній психології цінності та ціннісні орієнтації як основна характеристика особистості досліджувалися Е. Шпрангером, Дж. Холанд, М. Рокічем та ін.

Ціннісно-мотиваційна сфера вихованців шкіл-інтернатів має свої особливості. Дитина-сирота внаслідок специфіки виховання має, як правило, обмежений набір бажань, потреб і надзвичайно розмиті й неконкретизовані уявлення про цінності.

Психологічні дослідження показують, що формування ціннісно-мотиваційної сфери найбільш інтенсивно відбувається в підлітковому та ранньому юнацькому віці. Сприятливі умови розвитку особистості в цей період сприяють становленню життєвого плану та глибокої, протяжної перспективи майбутнього. Навпаки, при несприятливому розвитку особистості переважає тенденція жити сьогоdnішнім днем, не піклуючись про завтрашній, що слід розглядати як показник неблагополуччя у розвитку особистості.

Як зазначає, В. Абельбейсов [1, с. 84], для дітей-сиріт підліткового віку, які виховуються в інтернаті, цінність «теперішнього» є досить обмеженою та примітивною, це наявність друзів, упевненість у собі, широкі можливості для відкритого спілкування, можливості проявляти доброзичливість і жити в доброзичливому оточенні.

У «майбутньому» цінністю стають любов, дружба, цікава робота та матеріально забезпечене життя. У той же час В. Абельбейсов [1, с. 85] відзначає, що поняття носять абстрактний характер, діти погано уявляють, що очікує їх у майбутньому і тим більше не усвідомлюють, що їхнє майбутнє залежить від них самих.

Результати досліджень А. Прихожан і Н. Толстих підтверджують те, що дітям-сиротам властиво яскраво виражене домінування бажань, безпосередньо пов'язаних із їхнім повсякденним життям, навчанням, виконанням режимних моментів, правил поведінки, і мало не однією з найголовніших цінностей є заслужити схвалення й увагу вчителя. Тому у них домінує формування соціально-значущого мотиву, який найчастіше лежить в основі будь-яких вчинків дітей-сиріт, – заслужити увагу дорослого. При цьому увага дорослого може бути позитивною та негативною. Позитивна увага – це реакція дорослого на будь-яку дію дитини, що проявляється у вигляді посмішки, похвали, обійми, поглажування по голові, прояву звичайного інтересу. Негативна увага дорослого виражається у вигляді будь-якого виду покарання, осуду чи окриків.

А. Л. Божович, Л. Славина, Н. Морозова [2, с. 38], доводять, що для успішного навчання та нормального розвитку особистості необхідно гармонійне поєднання мотивів, безпосередньо пов'язаних із навчанням, і так званих широких соціальних мотивів, до яких відносяться і такі далекі від повсякденного життя дитини мотиви, як щастя інших людей, розвиток

науки, перемога добра над злом, про що ці діти не мають уявлення.

В. Мухіна [5, с. 567-569] у своїх дослідженнях акцентувала увагу на мотиві ідентифікації, вона вказала, що у дітей-сиріт цей мотив формується спотвореним шляхом, тому у них домінує мотив бути схожим тільки на сильного, більш дорослого та впливового товариша. У результаті цього грубо порушується психосексуальний розвиток: дитина-сирота не ідентифікує себе як індивіда певної статі, вона не засвоює відповідні конкретній статі норми поведінки. Це впливає на уявлення про дружбу: дружити можна тільки з сильним, тільки силою можна домогтися бажаного.

Л. Шнейдер [7, с. 268-275] вказує на мотив, значимий для дітей з девіантною поведінкою – мотив помсти. Проявлення мстивості виражаються у формі жорстокості та забіякуватості; ці діти проявляють різні негативні дії (псувають, трощать усе, що тільки можна) у результаті сильної ненависті до кривдника. Природу такої поведінки Л. Шнейдер бачить в культивуванні насильства у випадках, коли способом захисту свого існування та виживання вибрано агресію, та в асоціальних умовах життя, які не сприяли задоволенню навіть вітальних потреб: багато дітей в кровних сім'ях зазнавали голоду, фізичних покарань, проживали у жахливих санітарно-побутових умовах.

У дітей-сиріт помста та агресія – дуже часто чи не єдиний засіб виживання в умовах інтернатного закладу. Мотив помсти у дітей-сиріт обумовлений базисною недовірою до світу, яка і викликає бажання помститися хоч комусь. Негативний досвід стосунків із батьками, відмова кровних батьків від дітей, і, як наслідок, – базисна довіра до світу є несформованою (за Е. Еріксоном), що призводить до незадоволення потреби в безпеці. У результаті – не сформовано соціальні потреби, що закладаються у певні вікові періоди, а це в подальшому ускладнюватиме процес взаємодії дитини з соціальним світом.

Далеко не все гаразд із мотиваційно-ціннісною сферою і у дітей-сиріт в прийомних сім'ях, тут яскраво проявляється порушення формування мотиву афіліації, особливо, в адаптаційний період проживання в умовах прийомної сім'ї.

Прийомна сім'я постає перед дитиною комплексом проблем (структурні особливості сімейної організації; стиль життя сім'ї, обстановка; часто у сім'ї уже є своя рідна (кровна) дитина – виникають проблеми зі стосунками з нею батьків і всиновленої дитини; труднощі адаптації членів прийомної сім'ї до нової ситуації; проблема ідентифікації прийомної дитини у новій сім'ї; особливості взаємодії із зовнішнім оточенням; невпевненість, тривога, страх та ін.). Як свідчать факти, описані у психолого-педагогічній літературі, у більшості випадків прийомні діти в адаптаційний період намагаються відособитись, уникати нових соціальних контактів, відгородитися від спілкування з оточуючими людьми, а у випадку неможливості його уникнути діти відчують важке

емоційне напруження, що виявляється в поведінкових реакціях – вербальній та фізичній агресії.

Все це згубно позначається на розвитку особистості, посилює наявні проблеми і призводить до невпевненості у собі, неусвідомленні цінності своєї особистості, відсутності життєвої перспективи. Здебільшого у таких дітей формується комплекс безнадійності, особистісної безпорадності, їм досить важко визначити сенс та мету свого існування, відчуття себе комусь потрібним.

Тому ми поставили завдання дослідити та порівняти особливості ціннісно-мотиваційної сфери у дітей-сиріт, усиновлених дітей-сиріт та у дітей із повних сімей.

Загальна вибірка дослідження склала 117 дітей, середній вік яких дорівнює 14 років. З них – 52 дитини-сироти, які проживають у закладах інтернатного типу (44%), 31 – усиновлена дитина-сирота (27%) та 34 дитини, які проживають у повних сім'ях від народження (29%).

Ціннісно-мотиваційна сфера досліджувалась за допомогою таких методик: експрес-діагностика соціальних цінностей особистості, методика для діагностики навчальної мотивації школярів (методика М. Матюхіної в модифікації Н. Бадмаєвої).

Для дослідження відмінностей між дітьми-сиротами, усиновленими дітьми та дітьми з повних сімей, ми обрали критерій Шеффе, оскільки він дозволяє аналізувати три та більше груп. Установлено значущі відмінності за такими шкалами: фінансові цінності, інтелектуальні цінності, комунікативні мотиви, мотиви творчої самореалізації, мотиви досягнення успіху.

Комунікативні мотиви обумовлюються потребою в емоційному контакті з іншими людьми, в можливості бути включеним в усі види спілкування відповідно до віку та ситуації, а це допомагає знайти свою роль й індивідуальний смисл свого існування в соціумі, а також визначити свій статус.

Отримані результати демонструють, що комунікативні потреби найбільш виражені у дітей-сиріт із інтернатів. Зрозуміло, що ізоляція від соціуму, батьківська депривація та потреба в емоційному контакті підсилюють потребу в комунікації. А відсутність діапазону засобів комунікації, варіантів моделей поведінки під час комунікації призводить до того, що діти-сироти часто висловлюють свої потреби неадекватною поведінкою: плачем, криками, істериками, агресивними діями, шантажем, злодійством.

Головним спонукальним мотивом творчості, на думку К. Роджерса [6, с. 409-411], виступає прагнення людини реалізувати себе, проявити свої можливості. Під цим прагненням слід розуміти спрямовуюче начало, що проявляє себе в усіх формах життя людини, – прагнення до розвитку, вдосконалення, зрілості, тенденції до вираження і прояви всіх здатностей організму і "Я" в цілому. К. Роджерс зазначає, що: «...це прагнення може бути глибоко приховане під

тиском психологічної напруги. Я впевнений, виходячи із власного досвіду, що це прагнення є в кожній людині і очікує тільки необхідних умов для звільнення та прояву. Саме воно і є головною мотивацією творчості, коли організм вступає у нові стосунки з навколишнім світом, намагаючись

найбільш повно бути самим собою». Мабуть, саме тому мотиви творчої самореалізації найбільш виражені у дітей, яких усиновили. Це може свідчити про те, що в таких дітей зароджується надія, що прийомна сім'я створить необхідні умови для їх творчої самореалізації.

Таблиця 1.

Порівняльні показники між дітьми-сиротами із закладів закритого типу, всиновленими дітьми-сиротами та дітьми, які від народження проживають у повних (кровних) сім'ях

	Діти-сироти із закладів закритого типу	Усиновлені діти-сироти (будинки сімейного типу, прийомні сім'ї)	Діти, які від народження проживають у повних (кровних) сім'ях
Комунікативні мотиви	0,23	0	0,058
Мотиви творчої самореалізації	0,153	0,419	0,294
Мотиви досягнення успіху	0,557	0,677	0,823

Примітка : середні значення показників при $p < ,0500$

Із дослідження Д. Макклелланда [4, с. 415-417], випливає, що у процесі соціалізації у вихованців шкіл-інтернатів формується особливий тип особистості, який відзначається бідністю мотивації поведінки, переважанням орієнтації на зовнішній контроль за відсутності самоконтролю, заниженим рівнем самооцінки та низьким рівнем вияву саморегуляції поведінки. Автор вважає, що це є наслідком того, що більшість потреб таких дітей частково або повністю не задовольняються. Він

акцентує увагу на такому важливому факті, як мотив досягнення успіху, який практично не формується у зв'язку з цими обставинами. Результати нашого дослідження підтверджують вищезазначені висновки Д. Макклелланда. Мотиви досягнення успіху найменш виявляються у дітей-сиріт із закладів інтернатного типу.

Що стосується ціннісної сфери, ми отримали значущі відмінності лише за фінансовими та інтелектуальними цінностями.

Таблиця 2.

Порівняльні показники між дітьми-сиротами із закладів закритого типу, всиновленими дітьми-сиротами та дітьми, які від народження проживають у повних (кровних) сім'ях

	Діти-сироти із закладів закритого типу	Усиновлені діти-сироти (будинки сімейного типу, прийомні сім'ї)	Діти, які від народження проживають у повних (кровних) сім'ях
Фінансові цінності	155,48	122,52	141,41
Інтелектуальні цінності	154,81	132,1	119,65

Примітка : середні значення показників при $p < ,0500$

Це підтверджує те, що діти-сироти особливо болісно порівнюють себе, своє життя, побут із тим, як живуть інші діти в соціумі. Мабуть, все це і призводить до того, що підлітки з інтернату починають гостро та часом навіть болісно сприймати свою відмінність від «сімейних» дітей. Тому вони прагнуть у майбутньому бути фінансово незалежними, оскільки, на їхню думку, це дозволить їм бути успішними в соціумі. У них існує стереотип, що, якщо у них будуть гроші, будинок, машина, дорогий одяг, то їх буде приймати та любити оточення.

Однак, В. Кравець [3, с. 116] вважає, що дітей-сиріт виховують споживачами, не формують поваги до праці і не вчать працювати, у них дуже низький

рівень соціалізації. Перебування на повному матеріальному забезпеченні розвиває споживачьке ставлення, їм все повинні дати. А якщо чогось недали, це викликає в них озлобленість.

Повнолітні діти-сироти, ідучи в доросле життя, не пристосовані, їм часто-густо не прищеплено навичок самообслуговування; вони не володіють елементарними способами побутової праці.

Висновки. Таким чином, вихованці закладів інтернатного типу – це діти з особливим внутрішнім світом, вони зазнали материнську депривацію, брак любові та турботи з боку дорослих; відповідно – це позначилось на їхніх ціннісних орієнтаціях, мотивації та потребах.

Тому більшість дітей-сиріт, визначаючи цінність будь-якої життєвої сфери, оцінюють її як недоступну для себе або ж оцінюють цінність як доступну, але при цьому вона не є дуже значимою. Можна стверджувати, що тут спрацьовує такий механізм психологічного захисту, як перенесення (заміщення), при якому недосяжна або неприйнятна мета, емоція чи якийсь об'єкт свідомо заміщаються на більш прийнятні. У дітей-сиріт відбувається відрив від реальної оцінки значущих цінностей і тих перспектив, які вони перед собою ставлять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абельбейсов В. А. Сироты и дети, оставшиеся без попечения родителей в современной России / В. А. Абельбейсов // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1 : Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология. – 2010. – №3. – С. 82-86.
2. Божович Л. И., Морозова Н. Г., Славина Л. С. Развитие мотивов учения у советских школьников / Л. И. Божович, Н. Г. Морозова, Л. С. Славина // Известия АПН РСФСР. – 1951. – Вып. 36. – С. 38.
3. Кравець В. П. Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя / В. П. Кравець. – Тернопіль : «Богдан». – 1997. – 180 с.

REFERENCES

1. Abelbeysov, V. A. (2010). Sirotы i detи, ostavshiesya bez popечeniya roditeley v sovremennoy Rossii [Orphans and children deprived of parental care in modern Russia]. *Vestnik Adygeyskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 1: Regionovedenie: filosofiya, istoriya, sotsiologiya, yurisprudentsiya, politologiya, kulturologiya – Bulletin of Adygeya State University. Series 1: Area Studies: philosophy, history, sociology, law, political science, cultural studies*, 3, 82-86 [in Russian].
2. Bozhovich, L. I., Morozova, N. G., & Slavina L. S. (1951). Razvitie motivov ucheniya u sovetskikh shkolnikov [The development of motives for learning in Soviet schoolchildren]. *Izvestiya Akademii Pedagogicheskikh Nauk RSFSR – News of Academy of Pedagogical Sciences of the Russian Soviet Federative Socialist Republic*, 36 [in Russian].
3. Kravets, V. P. (1997). *Psykholoho-pedahohichni osnovy pidhotovky shkoliariv do simeinoho zhyttia* [Psy-

Можна говорити про наявність психологічних проблем, труднощів соціальної адаптації. А це призводить до внутрішньоособистісного конфлікту. Проблема несформованості такої цінності, як активне, діяльне життя, яка на жаль має місце, веде до недооцінки власної активності та свідчить про недостатню відповідальність і небажання брати на себе відповідальність, а відкидання такої цінності, як творчість, підсилює стереотипність реакцій і невміння бачити різноманітні виходи зі складних ситуацій, що лише загострює стресогенну ситуацію.

4. Макклелланд Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 672 с.
5. Мухина В. Возрастная психология. Феноменология развития / В. Мухина. – 10-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательский центр «Академия». – 2006. – С. 564-574.
6. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление личности / К. Роджерс. – М. : «Универс». – 1994. – С. 409-411.
7. Шнейдер Л. Б. Девиантное поведение детей и подростков / Л. Б. Шнейдер. – М. : Академический Проект ; Трикта. – 2005. – 336 с.

chological and pedagogical fundamentals of preparing students for family life]. Ternopil: «Bohdan» [in Ukrainian].

4. Makklelland, D. (2007). *Motivatsiya cheloveka* [Human motivation]. St. Petersburg: Piter [in Russian].
5. Mukhina, V. (2006). *Vozrastnaya psikhologiya. Fenomenologiya razvitiya* [Age-related psychology. Phenomenology of development]. (10th ed., rev.). Moscow: Izdatelskiy tsentr «Akademiya» [in Russian].
6. Rodzhers, K. (1994). *Vzglyad na psikhoterapiyu. Stanovlenie lichnosti* [A look at psychotherapy. Formation of a personality]. Moscow: «Univers» [in Russian].
7. Shneyder, L. B. (2005). *Deviantnoe povedenie detey i podrostkov* [Deviant activities of children and adolescents]. Moscow: Akademicheskii Proekt; Trikshta [in Russian].

Христина Романовна Стельмащук,

аспирант кафедри психології,

Львовский национальный университет имени Ивана Франка,

ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина

ОСОБЕННОСТИ МОТИВАЦИОННО-ЦЕННОСТНОЙ СФЕРЫ ДЕТЕЙ-СИРОТ

В статье проанализированы основные подходы и теории изучения мотивационно-ценностной сферы личности. Проанализированы публикации отечественных и зарубежных ученых об особенностях данной сферы у детей-сирот, которые воспитываются в учреждениях интернатного типа. Указано, что ценностно-мотивационная сфера воспитанников школ-интернатов имеет свои особенности. В силу специфики условий

жизни, воспитания ребенок-сирота имеет, как правило, ограниченный набор желаний, потребностей и чрезвычайно размытые и неконкретизированные представления о ценностях. Анализ имеющихся исследований показал, что большинство детей-сирот, определяя ценность любой жизненной сферы, оценивает ее как недоступную для себя или же как доступную, но при этом не очень значимую, что приводит к внутрличностному конфликту. Ценностные ориентации – ядро структуры личности, внутренний компонент сознания, который является регулятором поведения и деятельности. Под ценностью понимается то, что определяет субъективную значимость для человека каких-либо предметов, отношений, принципов, идей; отношение субъекта к явлению, жизненному факту, объекту и субъекту и признание его как жизненно важного. Проведено исследование и сделан сравнительный анализ особенностей ценностно-мотивационной сферы у детей-сирот, усыновленных детей-сирот, и у детей из полных семей. Что касается особенностей мотивационно-ценностной сферы у детей-сирот, воспитывающихся в приемных семьях, здесь ярко проявляется нарушение формирования мотива аффилиации, особенно в адаптационный период проживания в условиях приемной семьи, что не может не настораживать. Сделан вывод, что дети-сироты – это дети с особым внутренним миром, они испытали материнскую депривацию, недостаток любви и заботы со стороны взрослых, соответственно, это отразилось на их ценностных ориентациях, мотивации и потребностях.

Ключевые слова: мотив, мотивация, ценности, ценностные ориентации, дети-сироты.

*Khrystyna Stelmashchuk,
postgraduate student, Department of Psychology,
Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine*

PECULIARITIES OF ORPHAN'S VALUE AND MOTIVATION SPHERE

Basic approaches and theories of studying individual's motivation and value sphere are reviewed in the article. Domestic and foreign scientists' publications concerning the specific character of this sphere of orphans being brought up in residential care homes are analyzed. It is indicated that value and motivation sphere of orphans from residential care homes has its own peculiarities. Due to the specific character of living conditions, orphans have, as a rule, a reduced set of wishes, needs and extremely unclear and unspecified idea of values. The description of orphans' different motive types is represented. The review of the existing researches has shown that most orphans, when determining the value of any vital area, assessed it as inaccessible for themselves or as available but not very significant, which leads to interpersonal conflicts. Value orientations are the core of personality structure, internal component of consciousness, which regulates behaviour and activity. Value is considered as something which determines subjective significance of any objects, relationships, principles, ideas for a person; attitude of the subject to a phenomenon, fact of life, object and subject, and recognizing it as vital. Characteristics of the value and motivation sphere of orphans, adopted orphans and children from two-parent families were investigated and the comparative analysis was made. As for the orphans brought up in foster homes, they unexpectedly demonstrate disorders in forming affiliation motive, especially in the adaptation period of living in a foster family, which is alarming. The conclusion was drawn that orphans are the children with special inner world, they have suffered from maternal deprivation, lack of love and care from adults; as a result it had impact on their value orientations, motivations and needs.

Keywords: motive, motivation, values, system of values, orphans.

Рецензент: доктор психологічних наук, професор К. О. Островська

Подано до редакції 10.06.2015